
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 330.341.1

JEL classification: D20

К. О. Бояринова, к. е. н., доц., доцент кафедри менеджменту
А. Ю. Ніканорова, магістр
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ІННОВАЦІЙНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто сутність конкурентоспроможності та інноваційної конкурентоспроможності підприємств. Обґрунтовано роль та значення інноваційної конкурентоспроможності у їх розвитку. Надано визначення інноваційної конкурентоспроможності підприємства як здатності продукувати результат, відмінний від аналогів, що забезпечить підприємству економічне зростання у довгостроковій перспективі. Конкретизовано зміст інноваційної конкурентоспроможності на індивідуальному рівні (конкурентоспроможність інноваційної продукції/технології її створення), мікрорівні (конкурентоспроможність підприємства на інноваційному ринку), мезорівні (конкурентоспроможність виду економічної діяльності вищих технологічних укладів), макрорівні (конкурентоспроможність економіки в науково-технічному розвитку). Виявлено та охарактеризовано чинників активізації забезпечення інноваційної конкурентоспроможності: відсутність бар'єрів для прийняття інноваційних рішень, фінансові ресурси для інноваційного розвитку, належний зв'язок виробництва і сфери НДДКР, кваліфіковані кадри нового покоління, якісна система управління інноваціями, активна зацікавленість керівників підприємства в інноваціях. На основі порівняння функціонального та проектного підходів.

Визначено та пояснено переваги використання проектного підходу в забезпеченні інноваційної конкурентоспроможності, який дозволить більш точно визначити конкретні потреби підприємства в інноваціях, прискорювати процес створення і впровадження інновацій: орієнтування на кінцевий результат, а не безпосередньо на процес його досягнення, досягнення високої ефективності діяльності на інноваційних засадах, гнучкість реагування на зовнішні і внутрішні зміни для варіювання конкурентного положення підприємства на ринку, контроль якості процесу для зміни технології забезпечення конкурентних перевагах, оперативність реагування на зміни та впровадження інновацій залежно від наявної на даний момент потреби ринку, демократична система управління для розвитку креативного мислення персоналу, щоб пропонувати нові рішення та створювати інновації. Обґрунтовано підвищення інноваційної конкурентоспроможності на основі проектного підходу.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інноваційна конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, проектний підхід, інноваційний проект.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інноваційний шлях розвитку є провідним напрямом забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Проте підприємства для її підвищення здебільшого використовують традиційні методи – зменшення собівартості, активне просування продукції тощо. Поряд з цим інноваційну конкурентоспроможність мають забезпечувати ефективні механізми стимулювання інноваційної діяльності та

управління інноваційним розвитком, підвищення інтелектуального капіталу, в тому числі з залученням кваліфікованих кадрів, покращення якості та забезпечення унікальності продукції на інноваційних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблематика забезпечення та підвищення конкурентоспроможності

підприємств широко представлена в дослідженнях провідних учених: М. Портера [2], В. Василенка [3], Р. А. Фатхутдинова [4], З. Є. Шершньової [5], І. З. Должанського [6], Т. Гринько [7], С. Ярошенко [8], С. Тульчинської [9], Р. Фещура, В. Кічор, А. Якімова [10], Е. Харгадона [11]. Однак питання розгляду чинників її активізації та підходів до забезпечення все ще залишаються актуальними.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд змісту та ролі інноваційна конкурентоспроможність підприємств у розвитку підприємств, виявлення та обґрунтування чинників активізації та підходів до забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Аналіз тенденцій розвитку провідних підприємств, а також світовий досвід показує, що в зв'язку з обмеженістю традиційних факторів розвитку, використання інновацій стає головним напрямком підвищення конкурентоспроможності для більшості підприємств.

Однак на вітчизняних підприємствах інноваційний чинник не використовується повною мірою, що зумовлено рядом проблем економічного, фінансового та організаційного характеру.

Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 році, Україна на 46 місці серед 50 досліджуваних країн [1]. За даними Глобального індексу інновацій (GlobalInnovationIndex), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши його з минулого року на сім позицій, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів [1].

Це свідчить, що процеси інноватизації набувають актуальності та поступово стають саме тим чинником, який спроможний забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках. Активізація шляхів підвищення інноваційної конкурентоспроможності підприємств стримується низкою проблем, в числі яких обмеження попиту на інноваційну продукцію, недосконалість оподаткування підприємств,

відсутність належного зв'язку виробництва і сфери НДДКР, дефіцит кваліфікованих кадрів.

З позиції сутності конкурентоспроможності, розглянемо її традиційне розуміння в дослідженнях науковців (табл. 1). М. Портер асоціював її з властивістю суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там аналогічними суб'єктами [2]. Враховуючи наведені трактування, слід зазначити, що інноваційна конкурентоспроможність підприємства виражається, перш за все, в його здатності продукувати результат, відмінний від аналогів, який забезпечить підприємству економічне зростання у довгостроковій перспективі.

Конкурентоспроможність має ґрунтуватись на спроможності залучати споживачів, реалізувати великі обсяги виробленої продукції, найкращим чином використовуючи комбінацію «ціна-якість-терміни». У сучасних умовах економічного розвитку підприємство може вважатися конкурентоспроможним тоді, коли воно показує високу ефективність своєї діяльності, стійко зберігає позитивні показники цієї діяльності і має позитивну динаміку збільшення ринкової вартості.

З точки зору інноваційної конкурентоспроможності, вона більшою мірою пов'язана з активізацією інноваційного розвитку, діяльністю креативного персоналу, здатного ефективно використовувати нову техніку і технології, виробляти інноваційну продукцію і генерувати нові знання.

Інноваційна конкуренція належить до нецінової конкуренції, що потребує формування унікальних конкурентних переваг. При цьому орієнтація на інновації має базуватись на усвідомленні ролі і можливостей новацій. Їх впровадження не тільки у сфері технологічних нововведень і виробництва нового продукту, але й в управлінських технологіях.

Фактором переходу до конкуренції такого типу є прогрес. Нині ринок притримується зовсім інших принципів, ніж раніше. Споживачі висувають зовсім інші вимоги до продукції в контексті унікальності, а партнери та інвестори до підприємств стосовно іміджу. Нові технологічні інновації в міру їх ускладнення і збільшення частки інтелектуальної праці створюють передумови для зміни глобальної парадигми розвитку, а саме переходу до загальносвітового інтеграційного розвитку [9].

Таблиця 1 – Наукові підходи щодо трактування поняття інтелектуальний аналіз даних (Data Mining) в сучасній науковій літературі

Автор	Трактування
М. Портер	Конкурентоспроможність – властивість товару, послуги, суб'єкта ринкових відносин виступати на ринку на рівні з аналогічними товарами, послугами або конкуруючими суб'єктами ринкових відносин, що присутні на ринку [2].
В. О. Василенко	Конкурентоспроможність – здатність організації домагатися своїх цілей в умовах ринку, на якому з аналогічними цілями діють інші підприємства [3]. Конкурентоспроможність – здатність комерційної організації робити і продавати конкурентоспроможний продукт, перевага даної конкретної організації стосовно інших організацій конкурентів у даній галузі бізнесу [3]. Конкурентоспроможність підприємства - можливість його ефективної господарської діяльності й її практичної реалізації в умовах конкурентного ринку [3].
Р. А. Фатхутдинов	Конкурентоспроможність – властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального або потенційного задоволення ним конкретної проблеми, у порівнянні з аналогічними об'єктами, що є на даному ринку [4].
З. Є. Шершеньова, С. В. Оборська	Конкурентоспроможність підприємства – це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу, що знаходить вираження в таких результатуючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність [5].
І. З. Должанський	Конкурентоспроможність підприємства – це можливість ефективно розпоряджатися власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку [6].
Т. В. Гринько	Конкурентоспроможність – здатність підприємства господарювати ефективніше, ніж інші підприємства-конкуренти [7].
Є. М. Карпенко	Конкурентоспроможність підприємства – це відносна характеристика, яка проявляється в умовах конкуренції як здібність задіяти необхідні ресурси і зробити з них конкурентоспроможний товар, визначається продуктивністю використання виробничих ресурсів, обумовлює його положення на ринку і залежить від аналогічної властивості його галузі та країни [8].

Складено автором на основі [2–8].

З урахуванням зазначеного як конкурентоспроможність, так і інноваційна конкурентоспроможність забезпечуються від індивідуального до макрорівня (рис. 1). Інноваційна конкурентоспроможність підприємства означає нові підходи до боротьби з конкурентами та зайняття передових позицій на ринку. Їх ціллю є підвищення управління інноваційним розвитком на підприємстві.

Активізація підвищення інноваційної конкурентоспроможності залежить від ряду чинників:

– відсутності бар'єрів для прийняття інноваційних рішень. На формування сприятливих умов прийняття інноваційних рішень мають вплив сприятливий інноваційний клімат у країні, тобто наявність відповідного законодавства та зацікавленості держави у

впровадженні інновацій на підприємствах. Відсутність монополій на ринку та "тіньової" гри з боку конкурентів можна також вважати чинниками, що дозволяють прозоро інноваційно конкурувати підприємствам;

– фінансові ресурси для інноваційного розвитку. Наявність вільних оборотних активів, які підприємство може витратити на впровадження інноваційної складової у своєму розвитку, або можливість залучити ці кошти ззовні забезпечить достатність коштів для реалізації інноваційних заходів забезпечення конкурентоспроможності;

– належний зв'язок виробництва і сфери НДДКР. Проведення актуальних досліджень, які дійсно зможуть вдосконалити та поліпшити виробництво, їх практична реалізація є достеменно першочерговими заходами в

активізації забезпечення конкурентоспроможності підприємств;

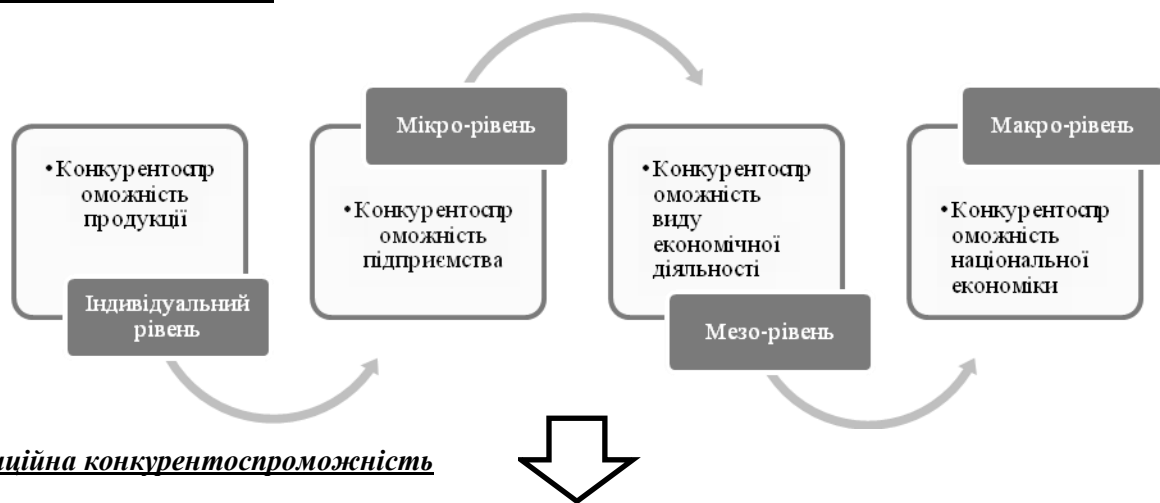
– кваліфіковані кадри нового покоління на підприємстві. Відповідність персоналу сучасним умовам ринку праці, його готовність персоналу до інновацій та змін перш за все визначає інноваційну політику та ідеологію функціонування підприємств, що має вплив на шляхи підвищення конкурентоспроможності;

– якісна система управління інноваціями. Адміністративно-управлінська система, яка буде проводити всі етапи впровадження інновації на виробництві, від зародження ідея до виведення на

ринку інноваційного продукту, є вирішальним чинником втілення різноспрямованих пропозицій з забезпечення та підвищення конкурентоспроможності;

– активна зацікавленість керівників підприємства в інноваціях. Бажання підприємства розвиватись, готовність до ризику, бажання керівників реалізовувати новітні проекти, вкладати значні кошти у інноваційну діяльність є головним управлінським важелем в провадженні заходів з забезпечення інноваційної конкурентоспроможності підприємств.

Конкурентоспроможність

Інноваційна конкурентоспроможність

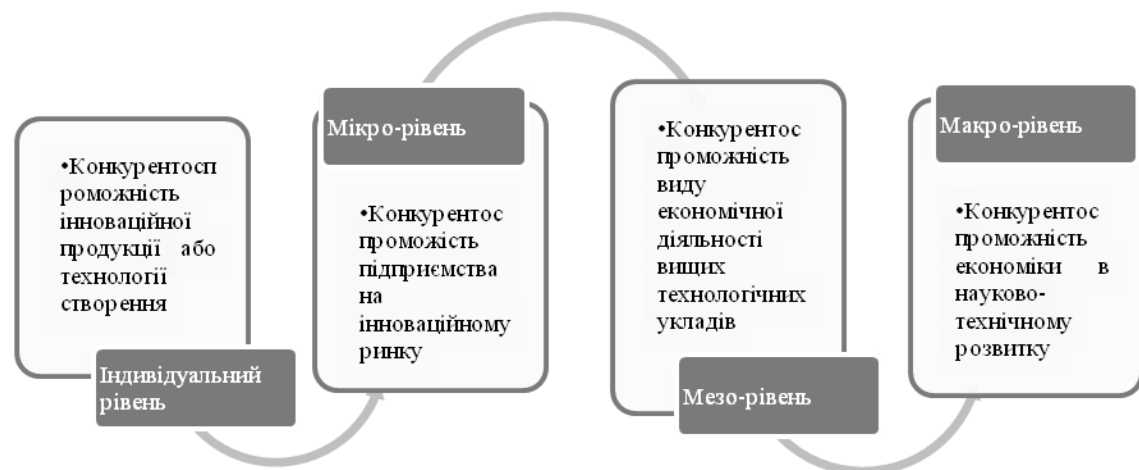

Рисунок 1 – Рівні конкурентоспроможності та інноваційної конкурентоспроможності
Складено з використанням [12]

Слід зазначити, що забезпечення інноваційної конкурентоспроможності є більш продуктивним та швидко реалізованим за використання проектного підходу (табл. 2). Такий підхід дозволяє більш

точно визначити конкретні потреби підприємства в інноваціях, швидше реалізовувати пріоритетні завдання інноваційного розвитку.

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика функціонального та проектного підходів

Ознака	Функціональний підхід	Проектний підхід
Сутність	Підприємство розглядається як механізм, що володіє набором функцій, що розподіляються серед підрозділів	Ґрунтується на делегуванні повноважень та призначенні відповідальних осіб за досягнення поставлених цілей
Об'єкт	Відділ, організаційна структура	Проект
Недоліки	1) відсутність зацікавленості працівників в кінцевому результаті, вони не орієнтовані на цільові завдання підприємства; 2) ускладнений обмін інформацією між підрозділами, що призводить до великих накладних витрат, тривалих термінів вироблення управлінських рішень; 3) потрібно багато часу для реалізації управлінського впливу на виробничий процес; 4) авторитарне управління та ін.	1) обмеженість ресурсів межами проекту
Переваги	1) безконфліктний процес прийняття рішень, що виключає взаємозалежність осіб, що рішення	1) орієнтація на кінцевий результат; 2) досягнення високої ефективності діяльності; 3) має чітко визначені часові рамки початку та закінчення; 4) контроль якості кінцевого продукту; 5) концентрація на задачах і способах їх виконання.

Складено на основі [13].

В основу проектного підходу закладено проект — процес з певною метою, що необхідно досягти в певні терміни, під який виділяються людські, матеріальні, фінансові та інші ресурси [10]. Основним принципом проектного підходу є створення абсолютно нового продукту, нової технології, сучасного продукту. Реалізація проектів вимагає кваліфікованого персоналу з управління та чималих затрат [10]. Загалом проектне управління є переходом від функціонального до стратегічного мислення керівників і виконавців.

Інноваційний проект – система взаємопов'язаних цілей і програм їх досягнення, що являють собою комплекс науково-дослідних, виробничих, організаційних, фінансових, комерційних та інших заходів, відповідним чином організованих (пов'язаних з ресурсами, термінам і виконавцям), оформлених комплектом проектної документації, що забезпечують ефективне рішення конкретної науково-технічної задачі (проблеми), вираженої в кількісних показниках і приводить до інновації [11]. Необхідно відзначити, що будь-який інноваційний проект є інвестиційним, так як

вимагає фінансових вкладень. Несхильність до реалізації інноваційних проектів часто пояснюють також так званою «агентською проблемою», що полягає в асиметрії інтересів акціонерів, зацікавлених, насамперед, в зростанні вартості акцій, і менеджерів, орієнтованих на максимізацію обороту, чого не може забезпечити реалізація інноваційного проекту в короткостроковій перспективі [10]. Загалом перевагами використання проектного підходу в забезпечення інноваційної конкурентоспроможності можна вважати орієнтування на кінцевий результат, а не безпосередньо на процес його досягнення, що дійсно є провідним в забезпеченні інноваційної конкурентоспроможності; досягнення високої ефективності діяльності на інноваційних засадах; гнучкість реагування на зовнішні і внутрішні зміни, що надасть можливість варіювати конкурентне положення підприємства на ринку; контроль якості процесу, а не кінцевого продукту, що дозволить змінювати технології забезпечення конкурентних перевагах; мотивація, в тому числі і матеріальна; оперативність реагування на зміни та впровадження інновацій залежно від наявної

натепер потреби ринку; демократична система управління, яка дозволяє персоналу креативно мислити, пропонувати нові рішення та створювати інновації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином інноваційна конкурентоспроможність підприємства виражається, перш за все, в його здатності продукувати результат, відмінний від аналогів, який забезпечить підприємству економічне

зростання у довгостроковій перспективі. Її забезпечення передбачає застосування нових підходів до боротьби з конкурентами для зайняття передових позицій на ринку. Проектний підхід як один з основних підходів до підвищення ефективності управління інноваційним розвитком, дозволить більш точно визначити конкретні потреби підприємства в інноваціях, прискорювати процес створення і впровадження інновацій.

Список літератури

1. Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/strategiya-innovaciinogo-rozvitku-ukrainy/>
2. Портер М. Конкуренція. М: Вільямс, 2010. 608 с.
3. Василенко В. О. Стратегічне управління. К. : ЦУЛ, 2003. 396 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. М. : ИНФРА М. 2000. 312 с.
5. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Стратегічне управління : [навч. посіб.]. К. : КНЕУ, 1999. С. 66–84.
6. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства : [навч. посіб.]. К. : Центр начальної літератури, 2006. 384 с.
7. Гринько Т. В. Фактори конкурентоспроможності підприємств. Держава та регіони. 2004. № 2. С. 50–53.
8. Ярошенко С. П. Резерви підвищення конкурентоспроможності підприємства. Суми : Козацький вал, 1998. 249 с.
9. Тульчинська С.О., Інноваційна конкурентоспроможність в умовах глобалізації. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11550/09-Tulchinska.pdf?sequence=1>
10. Прийняття проектних рішень: навч. посіб. / Р.В. Фещур, В.П. Кічор, А.І. Якимів [та ін.]; за ред. Р.В. Фещура; Нац. універ. «Львівська політехніка». Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 216 с.
11. Харгадон Е. Управління інноваціями. Досвід провідних компаній. М: Вільямс, 2007. 304 с.
12. Бондаренко А. И. Конкурентоспособность как важнейшая рыночная характеристика. Аграрный вестник Урала. 2012. №1(93). С. 80–83.
13. Захаркін О.О. Порівняльна характеристика управління підприємством в системі його інноваційної діяльності. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/46115/42779>

References

1. Machusky V. (2018), "Strategy of innovation development of Ukraine for the period up to 2030", *Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku*, [Online], available at: <https://www.businesslaw.org.ua/strategiya-innovaciinogo-rozvitku-ukrainy/>
2. Porter M. (2010), *Konkurentsiiia*. [Michael E. Porter on Competition], M: Viliams, 2010.
3. Vasylenko V. O. (2003), *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management], K. :TsU.
4. Fatkhutdynov R.A. (2000), *Konkurentospromozhnist: ekonomika, strateniia, upravlinnia* [Competitiveness: economy, strategy, management], M. : YNFRA M
5. Shershynova Z. Ye and ,Oborska S. V. (1999) *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management], K. : KNEU.
6. Dolzhanskyi I. Z. and ,Zahorna T. O. (2006), *Konkurentospromozhnist pidpriemstva* [Competitiveness of the enterprise]. K. :Tsentri nachalnoi literatury.

7. Hrynyk T. V. (2004), *Faktory konkurentospromozhnosti pidpriemstv* [Competitiveness factors of enterprises], 2nd ed, Derzhava ta rehiony.
8. Yaroshenko S. P. (1998), *Rezervy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva* [Reserves for increasing the competitiveness of the enterprise], Sumy :Kozatskyival.
9. Tulchynska S.O.(2008), “Innovative competitiveness in a globalization”, *Innovatsiina konkurentospromozhnist v umovakh hlobalizatsii*, [Online], available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11550/09-Tulchinska.pdf?sequence=1>
10. R.V. Feshchur, V.P. Kichor and A.I. Yakymiv (2013), *Pryiniattia proektnykh rishen* [Adoption of design decisions], Nats. univer. «Lvivskapolitekhnik». Lviv : Vyd-voLvivskoipolitekhniky.
11. Kharhadon E. (2007), *Upravlinnia innovatsiiny. Dosvid providnykh kompanii* [Innovation management. Leadership of leading companies], M: Viliams.
12. Bondarenko A. Y. (2002), “Competitiveness as the most important market characteristic”, *Konkurentospromozhnist yak naivazhlyvisha rynkova kharakterystyka, Ahrarnyi vestnyk Urala*, vol. 1(93).
13. Zakharkin O.O. (2014), “Comparative characteristics of the management of subordination in the system of its innovation activity”, *Porivnialna kharakterystyka upravlinnia pidpriemstvom v systemi yoho innovatsiinoi diialnosti*, [Online], available at: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/46115/42779>

K. Boiarynova, *PhD. in Economics, Associate Professor, Department of Management,*

A. Nikanorova, *master degree, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Innovative competitiveness of enterprises: activation factors and approaches to supply

The article observes the aim of competitiveness and innovative competitiveness of enterprise. Justifies the meaning and the role of innovative competitiveness in its development. Introduces the meaning of innovative competitiveness of enterprise as an ability of showing result, difference with analogues, which will provide economic growth of enterprise in long perspective. Innovative competitiveness content is specified for individual level (competitiveness of innovative product / technology of production), micro level (competitiveness of enterprise in innovative market), meso level (the competitiveness of the type of economic activity of higher technological processes), macro level (economic competitiveness in science and technical development). Showed and characterized activating factors of providing innovative competitiveness; absence of barriers for acceptance of innovative decisions, finance resources for innovative development, qualified specialists of new generation, qualified innovation management system, active interest of enterprise managers in innovations. Based on a comparison of functional and project approaches.

The advantages of using the project approach in ensuring innovation competitiveness, which will allow more accurately identify the specific needs of the enterprise in innovation, accelerate the process of creation and implementation of innovations are determined and explained: focusing on the end result, not on the process of achieving it, achieving high efficiency of activity on innovative basis, flexible reaction at external and internal changes for varying the competitive position of the company on the market, process quality control, for changing providing competitive advantages technology. Quick response to changes and introduction of innovations depending on the current market needs democratic system of management, for developing creative thinking of personal for offering new solutions and create innovations. Rationalized increase of innovative competitiveness based on the project approach.

Keywords: competitiveness, innovative competitiveness, innovative development, project approach, innovative project.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2018 р.